

ČAS MINULÝ SLOŽENÝ

V portugalštině se nazývá tento čas **pretérito perfeito composto**. Tvoří se spojením pomocného slovesa „TER“ v přítomném čase s příčestím (tzv. participiem) plnovýznamového slovesa.

TENHO + příčestí	TEMOS + příčestí
TENS + příčestí	TENDES + příčestí
TEM + příčestí	TÊM + příčestí

Participium pravidelných sloves

Participium „participio“, neboli příčestí minulé, se tvoří náhradou infinitivních přípon *-ar, -er, -ir* příponami *-ado* u sloves na *-ar*, a *-ido* u sloves zakončených na *-er, -ir*.

slovesa na <i>-ar</i>	
trabalhar ► trabalhado	comunicar ► comunicado
começar ► começado	falar ► falado

slovesa na <i>-er</i>	
viver ► vivido	comer ► comido
trazer ► trazido	beber ► bebido

slovesa na <i>-ir</i>	
partir ► partido	aderir ► aderido
sentir ► sentido	assumir ► assumido

Nepřavidelné participium u pravidelných a nepřavidelných sloves

Několik jinak pravidelných sloves tvoří příčestí minulé nepřavidelně:

slovesa pravidelná s nepřavidelným příčestím		
abrir	aberto	desabrir „nechat čeho, opustit co“ ► desaberto entreabrir „pootevřít“ ► entreaberto reabrir „znovu otevřít“ ► reaberto
eleger	eleito	reeleger „znovu zvolit“ ► reeleito
entregar	entregue	
escrever	escrito	descrever „popsat“ ► descrito inscrever „vepsat, zapsat“ ► inscrito prescrever „předepsat“ ► prescrito rescrever „přepsat“ ► rescrito
ganhar	ganho	reganhar „znovu získat“ ► reganho

gastar	gasto	desgastar „rozházet, promarnit“ ▶ desgasto			
pagar	pago	-			
slovesa nepravidelná nepravidelné přičestí					
dizer	dito	desdizer „popřít“ ▶ desdito maldizer „zlořečit“ ▶ maldito contradizer „protiřečit“ ▶ contradito			
fazer	feito	desfazer „rozdělat, dozehnat“ ▶ desfeito contrafazer „padělat, falšovat“ ▶ contrafeito refazer „znovu udělat“ ▶ refeito satisfazer „uspokojit“ ▶ satisfeito rarefazer „rozředit“ ▶ rarefeito			
ver	visto	prever „předvídat“ ▶ previsto rever „znovu se podívat“ ▶ revisto			
pôr	posto	compor „složit“ ▶ composto depor „uschovat, deponovat“ ▶ deposto expor „vystavovat“ ▶ exposto impor „vložit, položit, přimět“ ▶ imposto repor „nahradit, dosadit“ ▶ reposto supor „předpokládat“ ▶ suposto propor „navrhnout“ ▶ proposto			
cobrir	coberto	descobrir „objevit“ ▶ descoberto encobrir „zahalit, zakrýt“ ▶ encoberto			
vir	vindo	advir „přihodit se“ ▶ advindo convir „hodit se“ ▶ convindo			
slovesa pravidelná s pravopisnou změnou (přízvuk na „I“)					
contrair	▶	contraído	fruir	▶	fruído
sair	▶	saído	instituir	▶	instituído
cair	▶	caído	puir	▶	puído
distrair	▶	distraído	fluir	▶	fluído
retrair	▶	retraído	usufruir	▶	usufruído
atribuir	▶	atribuído	excluir	▶	excluído
concluir	▶	concluído	possuir	▶	possuído
diminuir	▶	diminuído	substituir	▶	substituído

Poznámky:

- Z odvozenin je nutné vyřadit sloveso *prover* „opatřit, vybavit, zásobit“, které má v přičestí pravidelný tvar *provido*.
- V portugalštině existuje tvar *desabrido*, což není pravidelné přičestí slovesa *desabrir* „nechat čeho, upustit od čeho“, jak by se mohlo zdát, ale zřejmě jde o zkrácený tvar „*dessaborido*“, „hrubý, násilný, bouřlivý, drsný, nestoudný, tuhý“, zřejmě španělského původu. Samotné sloveso *desabrir* má nepravidelný tvar *desaberto*.
- Slovesa *ganhar*, *gastar* a *pagar* se používají pouze v nepravidelných tvarech. Pravidelné tvary *ganhado*, *pagado* a *gastado* se v současné portugalštině nepoužívají.

Slovesa abundantní s dvojím participiem

Některá slovesa mají dvě přičestí, z nichž jedno je pravidelné a to druhé nepravidelné, které pochází převážně z latiny a mají zkrácený tvar. Jde o následující slovesa:

infinitiv	překlad	pravidelné přičestí v činném rodě (<i>ter</i> + pravidelné particip.)	nepravidelné přičestí v trpném rodě (<i>estar/ser</i> + nepravidelné particip)
absorver	absorbovat	absorvido	absorto
aceitar	přijmout	aceitado	aceito, aceite
acender	rozpálit	acendido	acesso
afeiçoar	okouzlit	afeiçoado	afecto
afligir	trápit	afligido	aflito
agradecer	děkovat	agradecido	grato
assentar	nasadit	assentado	assente
atender	obsluhovat	atendido	atento
benzer	žehnat	benzido	bento
cativar	zajmout	cativado	cativo
cegar	zaslepit	cegado	cego
completar	doplnit	completado	completo
concluir	dojít k závěru	concluído	concluso
convencer	přesvědčit	convencido	convicto
corrigir	opravit	corrigido	correcto
corromper	zkažit	corrompido	corrupto
cultivar	obdělávat	cultivado	culto
defender	bránit	defendido	defenso

descalçar	vyzout boty	descalçado	descalço
dirigir	vést, dirigovat	dirigido	directo
dissolver	rozpustit	dissolvido	dissoluto
distinguir	rozlišit	distinguido	distinto
eleger	(z)volit	elegido	eleito
emergir	vynořit se	emergido	emerso
entregar	odevzdat	entregado	entregue
envolver	zahrnout	envolvido	envolto
enxugar	osuřit	enxugado	enxuto
erigir	postavit, vztyřit	erigido	erecto
escurecer	zatemnit	escurecido	escuro
expressar	vyjádřit	expressado	expresso
exprimir	vyjádřit	exprimido	expresso
expulsar	vyhnat	expulsado	expulso
extinguir	uhasit	extinguido	extinto
fartar	nasytit	fartado	farto
findar	skonřit	findado	findo
frigir	řkvařit, smařit	frigido	frito
ganhar	vyhrát, získat	ganhado	ganho
gastar	utratit	gastado	gasto
imergir	ponořit	imergido	imerso
imprimir	tisknout	imprimido	impresso
incluir	zahrnout	incluído	incluso
incorrer	vyústit	incorrido	incurso
infectar	nakazit	infectado	infecto
inquieter	zneklidnit	inquieterado	inquietero
inserir	vložit	inserido	inserto
isentar	osvobodit od cla	isentado	isento
juntar	spojit	juntado	junto
libertar	osvobodit	libertado	liberto
limpar	uklidit, umýt	limpado	limpo
manifestar	ukázat	manifestado	manifesto

matar	zabít	matado	morto
morrer	zemřít	morrido	morto
murchar	zvadnout	murchado	murcho
nacer	narodit se	nascido	nato, nado
ocultar	schovat	ocultado	oculto
omitir	vynechat	omitido	omiso
oprimir	utiskovat	oprimido	opresso
pagar	platit	pagado	pago
perverter	zkazit	pervertido	perverso
prender	chytit, lapit	prendido	preso
pretender	hodlat, zamýšlet	pretendido	pretenso
repelir	odpuzovat	repelido	repulso
revolver	převracet	revolvido	revolto
romper	rozbít	rompido	roto
salvar	zachránit	salvado	salvo
secar	usušit, uschnout	secado	seco
segurar	zajistit	segurado	seguro
soltar	rozvázat	soltado	solto
submergir	ponořit	submergido	submerso
submeter	podrobit	submetido	submisso
sujeitar	podřídít, podrobit	sujeitado	sujeito
suspeitar	mít podezření	suspeitado	suspeito
suspender	pověsit	suspendido	suspense
tender	natáhnout	tendido	tense
tingir	barvit	tingido	tinto
vagar	toulat se	vagado	vago

Slovesa *empregar* e *encarregar* tradičně přijímají příčestí ve tvaru: apresentado, empregado e encarregado, avšak některé gramatiky a slovníky připouštějí také tvary: *ecarregue/empregue*.

Pravidelných tvarů se používá ve složených časech v činném rodu, zatímco nepravidelné tvary se používají v trpném rodu ve spojení s pomocným *ser/estar* či jim podobnými polovýznamovými

slovesy: *Estamos mortos*. „Jsme mrtví (unavení)“, *Estou liberto do trabalho*. „Jsem osvobozen od práce“. *Está preso*. „Je uvězněn“. Apod.

Příčestí slovesa *romper* „rozbít“, v trpném rodě se může použít v pravidelném tvaru *rompido*. Tvar *roto* se používá jako adjektivum.

Tvar *morto* je participium slovesa *morrer*, ale používá se také jako participium slovesa *matar*.

matar	matado	morto
morrer	morrido	morto

Tem matado muitos animais. „Zabil mnoho zvíře.“

Os animais foram mortos. „Zvířata byla zabita“

Têm morrido muitas pessoas. „Zemřelo mnoho lidí.“

As pessoas estão mortas. „Lidé jsou mrtví.“

Tvar *impresso* je použit pouze ve významu „potištěný“. Participiální tvar *imprimido* je pak používán ve významu „vytištěný, uveřejněný, vtisknutý“.

Vidová povaha minulého času složeného

Minulým časem složeným, který se obvykle překládá do češtiny nedokonavým slovesem, se vyjadřují:

1. Děje atélické, nedokončené, které se opakovaně uskutečňují v ještě v trvajícím časovém období včetně výpovědní události, které je určeno výrazem: *ultimamente, nos últimos tempos, nos últimos dias*.

I I I I I I I I I I I I I I (VU¹)

O Manuel tem visitado a avó. „Manuel navštěvuje /navštívil několikrát babičku.“

Ela tem corrido todos os dias. „Touto dobou každý den běhá“.

Ela tem escrito uma carta todos os dias. „Každý den píše jeden dopis.“

2. Děje, které se opakovaně uskutečňují až do výpovědní události a jsou v minulosti ohraničeny nějakou jinou událostí, zpravidla uvedenou časovým určením: „od té doby, co....“ *Desde que nasceu o bebé, não temos dormido nada*. „Od té doby, co se narodilo miminko, jsme se vůbec nevyspali.“

¹ VU – výpovědní událost.

I I I I I I I I I I I I (VU²)→→

↑ *não temos dormido nada. não temos dormido nada. não temos dormido nada.*

↑

↑

Desde

que

nasceu

o bebé,

Z hlediska vidového minulý čas složený má zvláštní povahu, odlišnou od jiných románských jazyků. Zatímco v jiných románských jazycích vyjadřuje perfektivnost, v portugalštině může sice mít počátek ohraničený dokonavým dějem, ale to, co je pro něj charakteristické, je opakování děje. Tuto zvláštnost vykazuje minulý čas složený pouze v oznamovacím způsobu, nikoliv konjunktivu. Tento čas v konjunktivním způsobu vyjadřuje děje telické.

Je nutné podotknout, že vidová povaha tohoto času složeného souvisí také s vidovou povahou samotného slovesa. Například stavová slovesa v tomto složeném času minulém, mohou ztratit povahu iterativní. *Ela tem estado doente.* „Ona je nemocná v poslední době.“ Tato věta může vyjádřit jak stav fázový tak nefázový. To znamená, že buď je tento stav trvá v průběhu těchto dnů (stav nefázový), nebo se recidivně vracel a střídal se stavem opačným.

Ela tem estado doente. „Ona je v poslední době nemocná.“ (jedna nemoc).

←(I—I—I—I—I—I—I—I—I—I—I—I—I—I—I—I) VU→

Ela tem estado doente. „Ona je v poslední době nemocná.“ (recidivita).

←II—I—I—II—I—I—I—I—II—I—I—II—I—I—II—I—II VU→

I Doente – II saudável-

Pokud je v tomto čase použité sloveso vyjadřující proces, pak je nutné připojit cirkumstativ (časové určení), jako například ve větě:

Ela tem corrido todos os dias.

← ← I—I—I—I—I—I—I— VU→→

² VU – výpovědní událost.

↑ ↑ ↑ ↑ ↑ ↑ ↑
correr correr correr correr correr correr correr

Pokud je v tomto čase použité sloveso vyjadřující dovršený proces, pak je třeba brát v potaz sémanticko-syntaktickou povahu komplementu. Podívejme se na rozdíl mezi:

Ela tem escrito a carta. „Má napsaný dopis.“

←-----I

Ela tem escrito uma carta (todos os dias). „Každý den píše jeden dopis.“

← ← I— I— I— I— I— I— VU→→
↑ ↑ ↑ ↑ ↑ ↑ ↑
carta carta carta carta carta carta carta

V případě dovršení (tzv. kulminací) je možná iterativní povaha, pokud je blíže opakování se děje specifikováno s přesahem či zahrnutím výpovědní události.

← ← I— —I— I— I— I— I— VU→→
↑ ↑ ↑ ↑ ↑ ↑ ↑
maratona maratona maratona maratona maratona

Tem ganho todos os anos a maratona. „Každý rok vyhrál maraton.“

Minulý čas složený může časově neurčitě výpovědní událost. Může být ohraničen minulým dějem, ale také nemusí. Jde o čas, který vyjadřuje nedokonavost, iterativitu, ale také stav fázový i nefázový s možností přesahu výpovědní události. U rozlišení fázovosti a nefázovosti stavu platí také určitá omezení. Pokud se stavová slovesa či výrazy použijí v minulém čase složeném bez časového omezení, pak se u nich ztrácí rys iterativity a stav „být nemocen“ je vnímán singulárně, jako celek.

Tem estado doente. „Je již nějakou dobu nemocná“

I ----- VU →

Iterativní povahu však nabývá v případě, že je použita s vhodnými časovými příslovci, jako například „frequentemente“ „často“, todas as semanas „každý týden“, todos os meses „každý měsíc“. Tato adverbia poukazují na plurální povahu děje/stavu.

Tem estado doente frequentemente. „V poslední době bývá často nemocná“

I----- I----- I----- VU →

[estar doente] ----- [estar doente] ----- [estar doente]

Je třeba zdůraznit, že existuje rozdíl mezi přítomným časem oznamovacího způsobu a minulým složeným časem.

Srovnajme následující dvě věty:
A Maria nada todas as semanas. „Marie chodí plavat každý týden.“

← ← I — I — I — I — I — I — VU → →

A Maria tem nadado todas as semanas. „Marie chodí poslední dobou plavat každý týden.“

I — I — I — I — I — VU → →

Významový rozdíl mezi těmito větami spočívá v rysu habituálnosti, který je typický pro čas přítomný a má univerzální charakter, zatímco věta s minulým časem složeným se týká jen časově omezeného období.

Použití se zájmeny

V případě použití klitických nepřízvučných zájmen je nutné dodržovat pravidlo o postavení těchto zájmných tvarů za pomocné sloveso *ter/haver* prostřednictvím spojovacího znaménka v kladném slovesném tvaru. Ve tvaru záporném či v případě výskytu spojek a adverbii ve větě před slovesem se zájmena anteponují:

Tenho-o feito todos os dias. „Dělám to v poslední době každý den.“

Têm-no dito em todas as aulas. „V poslední době to říká každou hodinu.“

Tem-lo feito com raiva. „Dělal jsi to (v poslední době) ve vzteku.“

Diz-me quem te tem treinado. „Řekni mi, kdo tě v poslední době trénuje.“

Com quem é que ele se tem zangado todas as noites? Na koho se v poslední době každý večer zlobí?